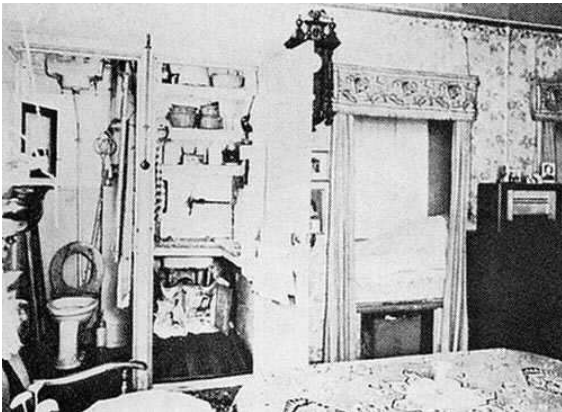

Situatie in de negentiende eeuw

In het laatste kwart van de negentiende eeuw nam de bevolking van Amsterdam zo snel toe, dat uitbreiding van het stadsgebied nodig werd. In 1867 diende J.G. van Niftrik, stadsingenieur van Amsterdam van 1864 tot 1901, bij de gemeenteraad een plan tot stadsuitbreiding in. Dit plan besloeg het hele gebied tussen de oude stadswallen, geslecht in 1865, en de toenmalige stadsgrenzen, de huidige ring van Ceintuurbaan, Van Baerlestraat, Bilderdijkstraat enz. Het voorzag in een scheiding van de woningen van de verschillende bevolkingsklassen, onder andere door groenstroken. Het ontwerp werd in 1868 door de gemeenteraad verworpen, vooral omdat het niet aansloot bij de bestaande bebouwing, te groots van opzet was en daarom financieel niet haalbaar.

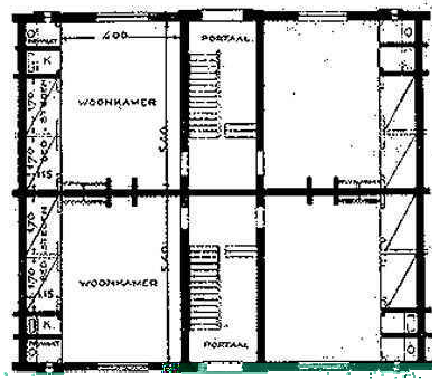

Zo moet men zich de indeling van de vele eenkamerwoningen in de stad voorstellen. Het gaat hier om het z.g. rug-aan-rugtype, zoals blijkt uit onderstaand plattegrond.

In 1877 diende J. Kalff, directeur van Publieke Werken van 1873 tot 1881, een uitbreidingsplan in. In sterke mate werd in dit ontwerp rekening gehouden met bestaande partiële plannen en eigendomsrechten (paden en kavelsloten). Het plan werd aangenomen, vooraan omdat dan het particulier initiatief geen schade zou ondervinden en de gemeente haar 'laissez faire, laissez aller'-politiek kon voortzetten. Dank zij deze politiek kon de speculatiebouw ontstaan. Kleine zelfstandige 'eigenbouwers' zetten, vaak uitsluitend met geleend geld, in genoemde gebieden hun huizen neer. Deze waren zeer onsolide. Men was alleen op winst uit, bezuinigde dus op de bouwkosten en dreef de huren zo hoog mogelijk op. Dat de woonsituatie van de arbeider, die door de heersende woningnood gedwongen was in deze huizen te wonen, slecht was spreekt vanzelf.

Eind negentiende eeuw werd ingrijpen van de

overheid door velen dan ook als noodzakelijkheid gevoeld. Er ontstond groeiende belangstelling voor de woningproblematiek, zowel op particulier als op gemeentelijk niveau. Van particuliere zijde werden, vaak uit idealistisch-filantropische motieven, woningbouwverenigingen opgericht, ter verbetering van de behuizing der arbeiders. Deze verenigingen waren echter gering in aantal en verbeterden de situatie dan ook niet noemenswaardig. De met gemeentelijk krediet gebouwde huizenblokken van de Amsterdamsche Vereeniging tot het bouwen van Arbeiderswoningen, de Bouwvereniging Jordaan (woningen aan de Lindengracht, 1896) en de Vereeniging ten behoeve der arbeidersklasse (Jan van der Heijdenstraat, 1881) staken evenwel al gunstig af bij de duizenden kelderwoningen die tegen 1900 nog bewoond werden. In het algemeen was men ook sterk gericht op problemen van de volksgezondheid, die voortkwamen uit de slechte en te kleine behuizing van velen in de stad. Dit blijkt uit het grote aantal publicaties op dit gebied, die vooral aan het eind van de negentiende eeuw verschenen. Een vroeg voorbeeld van gemeentebemoediging met het probleem is de Gemeentewet van 1851, die de gemeentebesturen de bevoegdheid gaf verordeningen te maken in het belang van de openbare gezondheid, betreffende te dichte bebouwing of riolering enz. Het is dan ook niet toevallig, dat woning- en gezondheidswet tegelijkertijd ontstaan (1901).

De laatste had een belangrijke functie bij de controle op de naleving van de bepalingen betreffende de woningen zoals vastgelegd in de woningwet. Hiernaast kreeg de gemeente ook de mogelijkheid gebieden, bestemd voor stadsuitbreiding, te onteigenen. Zo was de voorwaarde geschapen voor het ontwerpen en uitvoeren van uitbreidingsplannen op grotere schaal.